

Copyright-ul în preocupările IFLA

Conf.dr.Mircea Regneală

Marile programe ale Federației Internaționale a Asociațiilor de Bibliotecari și Biblioteci (IFLA), precum Controlul Bibliografic Universal - MARC Internațional (UBCIM) și Accesul Universal la Publicații (UAP), în activitate de peste trei decenii, au căpătat o nouă dimensiune în ultimii ani, datorită dezvoltării spectaculoase a bazelor electronice de date naționale și mai ales internaționale.

Se vorbește astăzi tot mai frecvent de *biblioteca virtuală*, concurent de temut al bibliotecii tradiționale cu documente grafice și audiovizuale.

La cea de-a 62-a Conferință Generală IFLA de la Beijing, care a avut loc în perioada 25-31 august 1996, Comitetul Executiv și Consiliul Profesional ale IFLA au adoptat documentul *Position paper on copyright in the electronic environment*, redactat de Sandy Norman, expert IFLA în materie de copyright, - o adevărată declarație de principii - care fixează rolul bibliotecilor în epoca documentelor electronice și subliniază necesitatea unei legislații internaționale flexibile privind circulația neîngrădită a informațiilor.

În acest document, Federația Internațională a Asociațiilor de Bibliotecari și Biblioteci reafirmă principiul potrivit căruia *accesul la informații este unul din drepturile fundamentale ale omului*. Accesul efectiv la informații este însă condiționat de funcționarea rețelelor naționale și internaționale de biblioteci și servicii de informare. Acestea, în ultimul timp, au asimilat tot mai multe tehnici legate de infrastructura

informațională digitală care își găsește aplicabilitate în domenii tot mai largi ca educația, comerțul, afacerile bancare etc.

Implementarea tehnologiei informaționale digitală a generat însă numeroase conflicte legate de nerespectarea copyright-ului, conflicte în care au fost implicate și bibliotecile. Prin natura lor, bibliotecile se află foarte aproape de interesele consumatorilor de informații. Ele sunt totodată obligate să respecte copyright-ul, chiar dacă rolul lor principal este de a sprijini fluxul informațional în cadrul și între toate sectoarele comunității. Bibliotecile devin astfel catalizatorul fluxului informațional comunitar și în consecință educatorul utilizatorilor în legătură cu *copyright*-ul și utilizarea documentelor protejate de legea dreptului de autor.

IFLA apreciază că bibliotecile prin destinație au un rol fundamental în accesul la informația electronică. Acest rol trebuie nu numai apărut, dar și intensificat.

Plecând de la deviza —informația pentru toți—, documentul IFLA subliniază că de noile tehnologii trebuie să beneficieze atât publicul cititor cât și proprietarii de copyright și bibliotecarii. Informația trebuie să fie disponibilă indiferent de formatul sub care ea apare. Astfel că devine injust ca la informația digitală, de exemplu, să poată avea acces numai cei care plătesc. Bibliotecarii nu doresc să existe discriminare în accesul la informație: informația trebuie să fie disponibilă atât pentru cei bogați cât și pentru cei săraci.

IFLA propune ca în legislațiile naționale de copyright, excepțiile, permise de Convenția de la Berna¹ și alte convenții similare de copyright,

---

¹ Există în prezent în vigoare două convenții internaționale privind proprietatea intelectuală: *Convenția de la Berna*, referitoare la protecția operelor literare și artistice și *Convenția de la Geneva sau Convenția Universală asupra Dreptului de Autor*.

trebuie revizuite în sensul unui *tratament egal al informației electronice cu informația tipărită*. Astfel, pentru documentele în format digital, fără plata vreunei taxe, utilizatorul bibliotecii ar trebui să aibă dreptul să citească, să asculte sau să vadă aceste documente fie stocate pe suporti sau baze existente în bibliotecă, fie aflate la distanță. De asemenea, ar trebui ca utilizatorul să aibă dreptul să copieze sau să-i fie copiate de către bibliotecar părți de lucrări în format digital apărute de copyright pentru nevoile sale de studiu, cercetare sau didactice.

În epoca electronică, subliniază documentul IFLA, utilizatorii doresc ca informația să le parvină foarte repede, iar informația digitală realizează acest deziderat. Bibliotecarii vor să vină în întâmpinarea utilizatorilor, dar sunt în bună parte împiedicați de copyright.

IFLA consideră că nu este o încălcare a copyright-ului de către bibliote-cari, dacă aceștia realizează copii de pe lucrările digitale și le stochează temporar în cadrul serviciului de documente electronice.

Împrumutul, activitatea prin care documentele disponibile sunt remise cititorilor pentru a fi utilizate acasă în scopuri necomerciale pentru o perioadă de timp limitată, reprezintă una din principalele preocupări ale bibliotecilor. Împrumutul la domiciliu este esențial în îndeplinirea rolului cultural și educațional al oricărei biblioteci. De această formă de acces la publicații trebuie să beneficieze toți cititorii pentru toate categoriile de documente și în toate tipurile de biblioteci. În concluzie: *informația, indiferent de format, trebuie să facă parte din activitatea de împrumut a oricărei biblioteci care practică această formă de comunicare a colecțiilor*. Pe de altă parte, împrumutul, datorită specificului său, difuzează indirect informația comercială și încurajează vânzările. Bibliotecile devin astfel, în multe țări, un suport important al vânzărilor de documente în indiferent ce format. Concluzia experților este că

orice obstacol în calea împrumutului, din indiferent ce parte ar veni, este în dezavantajul deținătorilor de copyright.

Referitor tot la împrumut, IFLA apreciază că documentele electronice deținute de biblioteci în scopuri educaționale sau culturale nu ar trebui oprite de nici o legislație de a face obiectul împrumutului.

Una din funcțiile importante ale bibliotecii este *funcția custodială*. Responsabilitatea pentru păstrarea informației aparține astăzi nu numai bibliotecilor, dar și centrelor de informare și documentare. Bibliotecile, alături de producători și distribuitori, sunt interesate de integritatea informației indiferent de suportul pe care aceasta este stocată. Totodată bibliotecarii ar trebui, așa cum procedează cu materialele tipărite, să obțină informația electronică în scopul prezervării acesteia, atunci când ea nu mai este disponibilă comercial.

E necesar ca *legislația*, consideră IFLA, să permită bibliotecarilor și arhiviștilor să poată converti textele și imaginile în format digital protejate de copyright în formate care să permită o optimă prezervare și conservare. Legislația ar trebui, de asemenea, să nu piardă din vedere depozitul legal al suportilor informaționali electronici.

Studii de specialitate atestă că un *control internațional* prea strict al informației este neproductiv, diminuează accesul la informație și, în consecință, utilizarea acesteia. De aceea, protecția prin *copyright* trebuie astfel făcută încât să permită folosirea informației în scopul încurajării creativității și nu împiedicarea accesului la informație.

În acest sens, apreciază IFLA, un acord internațional asupra libertății de mișcare a proprietății intelectuale digitale, de la o țară la alta este esențială pentru buna circulație a fluxului informațional. Un asemenea acord ar trebui să păstreze echilibrul între controlul tehnic și accesul legitim al utilizatorilor la informație.

Aceasta este, pe scurt, punctul de vedere IFLA privind informația electronică, așa cum el a fost prezentat la Beijing.

Documentul IFLA, menționat la începutul acestui studiu, a fost distribuit tuturor statelor membre ale federației în scopul informării acestora cu privire la documentul Organizației Mondiale asupra Proprietății Intelectuale (WIPO) cu amendamente la Legea Copyright-ului, amendamente care pot avea influențe nu tocmai benefice asupra activității bibliotecilor. Într-adevăr, biblioteci și asociații naționale au reacționat la ideile expuse în documentul WIPO, susținând principiul IFLA de neîngrădire a circulației informațiilor pe suport digital. Între acestea, cităm pozițiile ferme în această problemă ale Asociației Bibliotecarilor Britanici (LA), Asociației Bibliotecarilor Americani (ALA), Digital Future Coalition și Bibliotecii Naționale a Australiei¹.

Pasul următor făcut de IFLA a fost un set de propuneri adresate WIPO, pe marginea proiectului de amendament la Legea Copyright-ului și pe baza a încă două documente WIPO (Neighbouring Rights; Data bases), sinteză a propunerilor transmise de asociațiile membre².

În preambulul acestor propuneri se precizează că ideea de a actualiza Legea Copyright-ului pentru a proteja creatorii este o necesitate înțeleasă de toată lumea. Armonizarea legislației internaționale asupra proprietății intelectuale este vitală pentru protecția operelor intelectuale în formă digitală împiedicând circulația fără discernământ a informației. Însuși publicul interesat de învățământ, dezvoltarea culturală și accesul direct la informații o cere.

IFLA consideră însă că multe din avantajele tehnologiei digitale nu pot fi fructificate de către biblioteci, deoarece intră în contradicție cu cerințele proprietarilor de copyright: unele din acestea obstrucționând fluxul informațional. Propunerile

---

¹ Vezi: IFLA. *Document CRNR/DC/4-Copyright*.

² Vezi: IFLA. *Comments on the Proposed New Treaties in the Copyright field under discussion with WIPO. A1. 6/LV. 15 November 1996*.

respective sunt în cea mai mare parte respinse de IFLA. Astfel propunerile privind *dreptul de reproducere* și *dreptul de comunicare*, elaborate în grabă, nu iau în calcul implicațiile prezente și viitoare pentru toți utilizatorii. Ele, apreciază IFLA, nu au fost suficient dezbătute nici în Comitetul de Experti WIPO, nici pe plan național. Utilizatorii îndeosebi ai bibliotecilor au fost uitați. Nu s-a realizat mult dorita *balanță între drepturile proprietarilor de copyright și cerințele consumatorilor de informații*. De aceea IFLA, sprijinitoare a acestora din urmă, consideră că trebuie acordată o atenție deosebită punctului de vedere referitor la *exceptii și limitări*. Se consideră ca fiind de o extremă importanță *acceptarea de cât mai multe state a aceluiași principii privind dreptul de reproducere*. În acest sens, armonizarea legilor naționale privind proprietatea intelectuală este esențială în condițiile dezvoltării fluxului de informații transfrontier.

Din punctul de vedere al comunității bibliotecare, tendința excesivă spre protecția copyright-ului din motive pur economice pare să intre în conflict cu scopul original al acestuia de a sluji la promovarea progresului în știință și artă. Se știe că informația stă la baza dezvoltării societății. Un flux nerrestrictiv al informației este necesar atât pentru comerț și industrie, cât și pentru cultură și învățământ. De aceea este important ca accesul la informație și cunoștințe să fie *real* pentru toți utilizatorii. În această privință, IFLA este extrem de îngrijorată pentru țările mai puțin favorizate care nu vor putea avea acces la multe din informațiile și cunoștințele conținute în lucrările protejate de legea copyright-ului, dacă vor trebui să plătească pentru orice informație de care au nevoie.

De aceea, consideră IFLA ca este important să existe excepții pentru biblioteci în toate țările pentru reproducerea liberă a anumitor documente. De altfel unele din articolele care urmează a fi dezbătute de WIPO, apreciază IFLA, sunt lipsite de claritate, îndeosebi cele care privesc *exceptiile și limitările*.

După acest preambul, urmează observațiile pe articole la proiectul de amendamente la legea Copyright-ului.

La Articolul 6, IFLA propune ca în anumite situații, care vor fi nominalizate, copierile să fie posibile, fără a se socoti prin aceasta încălcarea copyright-ului. Observațiile la Articolul 7 *Scopul Dreptului de reproducere* sunt mai numeroase. Astfel, se consideră că Articolul 9 al Convenției de la Berna este suficient de cuprinzător și nu ar mai fi trebuit introdusă formularea —*reproducerea indirectă*— determinată de digitizarea incidentală a unor lucrări. De asemenea, nu orice copie temporară trebuie luată în calcul de legea copyright-ului. Aceste modificări ar putea produce confuzii în gândirea unor autorități naționale care nu ar ști să introducă o excepție pentru autorizarea unei reproduceri de pe un suport digital, iar în aceste condiții noua reglementare nu va putea conduce la realizarea intenției legislatorului de a avea, —o dreaptă și adevărată armonie în lumea întreagă—. Fiind obligat să ceri de fiecare dată aviz pentru utilizarea unei lucrări apărute de copyright sau trebuind să plătești pentru fiecare informație accesată, creativitatea științifică, progresul economic, lumea culturală și învățământul vor avea mult de suferit, iar rolul bibliotecii în achiziția și diseminarea cunoștințelor va fi mult diminuat, conchide IFLA.

La Articolul 8, *Drept de distribuție și drept de importare*, IFLA face următoarea propunere: dacă o copie (un exemplar) a fost vândută, ea ar trebui să poată fi distribuită de cumpărător, inclusiv exportată, fără o permisiune prealabilă a proprietarului de copyright (cărui, fără îndoială, i s-au plătit drepturile la cumpărare). Legat de acest aspect, se cuvine să precizăm că bibliotecile au adesea nevoie să facă achiziții pe o piață largă și orice restricție la import sau pe plan teritorial este păgubitoare. Dacă o bibliotecă a plătit pentru o copie, ea ar trebui să dispună complet de ea, să o poată trimite oriunde în lume ca pe orice document pe hârtie.

La Articolul 9, *Drept de exploatare*, IFLA nu face obiecții importante, ci doar simpla observație că acest drept ar trebui fixat numai la *exploatarea comercială*, făcându-se precizarea că împrumutul practicat curent de biblioteci trebuie exclus de la orice taxă de exploatare datorată proprietarului de copyright, chiar dacă bibliotecile percep o modestă sumă pentru împrumut.

La Articolul 10, *Drept de comunicare*, sunt mai multe comentarii. Propunerile făcute de Comunitatea Europeană au fost, în general, bine primite. Totuși, unele guverne au rezerve, ca, de altfel și IFLA, care consideră că fluxul informațional poate fi restricționat dacă —orice comunicare publică trebuie autorizată—, nefiind de acord nici cu formularea referitoare la bibliotecă, prezentate drept o —minoră excepție—.

Se regretă, de asemenea, evitarea definirii cuvântului —public—, ceea ce poate conduce la variate interpretări naționale - surse nedorite de incongruențe. De asemenea e bine să fie făcută și precizarea referitoare la dreptul fiecărei persoane de a avea acces la o lucrare apărută de copyright, atunci când dreptul de comunicare este permis. Referitor la răspunderea revenită așa-numitului Serviciu de Informare al Furnizorului (ISP), în cazul transmiterii unor copii solicitanților, IFLA este de acord cu acest lucru și recomandă includerea sa în Articolul 7 *Dreptul de răspundere*, dar propune includerea unei formulări care să permită protejarea transmiterea de copii în procesul de comunicare a unor mesaje - cu excepția situațiilor exprese când legislațiile naționale nu o prevăd. IFLA consideră totodată că Serviciul de Informare al Furnizorului, unde sunt incluse și bibliotecile, trebuie în mod explicit protejat de răspunderea care i-ar reveni ca urmare a *transmiterii incidentale și neintenționate a unor copii*.

Referitor la Articolul 12 *Limitări și excepții*, observațiile IFLA sunt mai numeroase. În primul rând IFLA respinge restrângerea limitărilor prevăzute deja în Convenția de la Berna căroșă nu le găsește nici o justificare. A lăsa aceste

limitări și excepții la îndemâna legiuitorilor naționali se apreciază a fi o eroare, deoarece fiecare țară va da varianta sa proprie ceea ce va genera numeroase nemulțumiri, împiedicând, în primul rând, transferul internațional al informațiilor. De aceea, excepțiile și limitările drepturilor exclusive ale autorilor trebuie armonizate pe plan internațional. Cu alte cuvinte, dacă există deja diferențe între legislațiile naționale de profil asupra a ceea ce poate fi copiat pentru nevoile cercetării, studiului individual, educației de către biblioteci, ele ar trebui, pe cât posibil, estompate și nu create condiții spre a le face și mai transparente. IFLA regretă că informația electronică nu este suficient de liberă în propunerile din tratat, întrucât ea servește un număr din ce în ce mai mare de oameni de știință care au nevoie, în calitatea lor de creatori, să aibă acces la lucrările altor autori pentru a realiza opere durabile. Dacă creatorii - se continuă în argumentația IFLA - nu au acces deplin la informații și dacă informația nu este disponibilă mai multă vreme în biblioteci sau dacă plata accesului la informații este prohibitivă, atunci creatorii ar avea de suferit. În această extrem de delicată problemă, IFLA propune consultarea guvernelor naționale care, la rândul lor, urmează să consulte comunitatea științifică din țara respectivă.

Articolul 13 privește *Obligații referitoare la măsurile tehnologice*. IFLA este de acord că protecția copyright-ului să fie realizată prin controale tehnice, dar, din păcate, acestea, în momentul de față nu respectă excepțiile. Un paragraf al acestui articol recomandă a se —evita legislația care ar împiedica practicile legale și utilizarea legală a subiectelor de interes public—. IFLA propune o clauză adițională care ar preciza care sunt subiectele de interes public.

La Articolul 14, *Obligații privind drepturile la informația de management*, IFLA recomandă ca bibliotecile și comunitatea bibliotecară în general să protejeze în mod deosebit informația de management. Totuși, se atrage atenția

de a nu fi aplicată o legislație prea dură, care ar limita accesul la lucrări de acest tip. Utilizatorii nu trebuie să fie împiedicați să aibă acces la această informație: să o studieze și copieze pentru uz propriu, chiar dacă nu li s-a acordat în mod explicit permisiunea să o facă. Totuși, conchide IFLA, ar trebui o permisiune legală în acest sens, fără de care proprietarii copyright-ului acestui gen de lucrări ar putea veni cu sancțiuni.

La cel de-al doilea document, *Neighbouring Rights* (Document CRNR/ DC/5), Observațiile IFLA sunt minore.

În schimb, referitor la următorul document *Data bases* (Document CRNR/ IDC 16), IFLA face mai multe comentarii.

✓ Acest document, precizează IFLA, introduce un nou drept —sui generis— pentru datele de baze, care este similar celui deja adoptat de Uniunea Europeană. Deși Articolul 1 arată că protecția oferită de legea copyright-ului bazelor de date se bucură de același statut ca pentru orice alt produs intelectual, în fapt există anumite tipuri de baze de date care nu sunt protejate de copyright și la acestea face referință documentul. IFLA este de acord de a fi protejate drepturile economice ale proprietarilor bazelor de date dar fără a se pune însă în primejdie accesul utilizatorilor. ✓

La Articolul 8, *Timp de protecție*, IFLA apreciază că este de dorit să se adopte un singur termen de protecție pentru toate tipurile de baze de date. Propunerea Comunității Europene pentru un termen de protecție de 15 ani este probabil prea mare. Prin natura lor, marea majoritate a bazelor de date sunt actualizate sau amendate ceea ce înseamnă schimbarea structurii lor inițiale. În cazul în care timp de 15 ani nu vor suporta nici o modificare, este puțin probabil că ele vor mai prezenta vreun interes.

La Articolul 10, *Obligațiile privind limitele tehnologiei* sunt făcute aceleași comentarii ca la Articolul 13 din CRNR/DC/4.